

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כב, תשל"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

להשלמת הנמצא במילונים

(המשך)

מַפֵּל מַיִם (תקפ"ב)

"הגרת מי נהר ממקום גבוה למקום נמוך יקרא בעל לשון הקודש מִשְׁק (ישעיה ל"ג ד') (עיין פירוש רש"י שם) משרש שקק שענינו המיה, והאשכנזי יכני וואססערפאל על שם הנפילה מפעל פאללען. הנך רואה כי העברי יבחר בשם הזה על פי הפעלה אשר תפעל הגרת המים במורד בחוש השמע, והאשכנזי יבחר בשם האחר, על פי הפעלה אשר תפעל ההגרה הנזכרת בחוש הראיה, והנה אם תרצה לכנות ההגרה הזאת בלשון עבר בשם מַפֵּל מַיִם, על שם הנפילה, כאשר יכנה האשכנזי, שוב לא תהיה הקריאה הזאת עברית, אף כי המלות הן מלשון עבר, בהיות כי העברי יכנה את העצם הזה על פי משיג אחר כאשר ראית" (שלמה לויזון, מה היא לשון המשנה? ומאין תוצאותיה?, בתוך "בית האוסף, כולל כמה חקירות בדקדוק לשון עברי", פראג 1812, סוף דף כ"ב – ראש דף כ"ג).

1. כאן המקום להעיר על כמה טעויות ואי-דיוקים, שנפלו בדבריהם של מ"צ סגל (לשון המשנה, מוצאה ותולדותיה, בתוך "קובץ מדעי היהדות", ירושלים תרפ"ו, עמ' 33 הערה 6; דקדוק לשון המשנה, תל-אביב תרצ"ו, עמ' 5 הערה 1); יוסף קלוזנר (מוצאה של לשון המשנה, בתוך "פתבי האונברסיטה ובית-הספרים

הארכתי בהבאה זו משני טעמים ראשית, מפני שהיא ממחישה היטב את מנגנון יצירתם של תרגומי שאילה. שנית, אין כאן עדות למונח שבשימוש הלשון, אף לא הצעת מונח. פלוג ראו להביאו עדות במילון? נראה לי להשיב בחיוב על שאלה זו, הן משום שמכל התרגומים האפשריים של מלת "פאלל" בחר לויזון במלה מַפְלֵל², והן משום שתרגום זה של "וואססערפאלל" עשוי היה להיכנס לשימוש בעברית על יסוד היבורו של לויזון.

אַרְצוֹת הַבְּרִית (תרכ"א)

(ראה "לשוננו לעם" קונטרס ר"א-ר"ב, תשל, עמ' 42).
"נוי-יארק. - הד"ר א. שטיינאך שלח מכתבים בשם רבים מילדי השווייץ לאחיהם הדרים בארצות הברית, כי יתאספו לועד בערי מושבותם ויכתבו מכתבי בקשה

בירושלם, קדם ויהדות כרך א', ירושלים תרפ"ד, מאמר XI, עמ' 1 הערה 3; ובתוך "הבית השני בגדולתו", תל-אביב תר"ץ, עמ' 148 הערה 3; ישראל זמורה (שלמה לעווזאהן, מחקרי לשון, תל-אביב תש"ז, "כמה דברים מאת המו"ל" שבסוף הפרק); ג' קרסל (לכסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים, עמ' 193). איש מהם לא רשם את שמו המדויק של המאמר, מהם שטעו בשנת הדפסתו ולא ידעו, שנדפס בתוך "בית האוסף", ומהם שטעו במקום הדפוס.

2. במילון הרוסי-עברי של יהושע שטיינברג (וילנה 1880) המלה vodopad מתורגמת: זָרֵם-קֵיר, מִתְפֵּי-מַיִם, אֲשֶׁדָה. במילון הגרמני-עברי של משה שולבוים (לבוב 1904) המלה Wasserfall מתורגמת: מַפֵּל (מַפְלֵי) מַיִם.

לממשלת הנפות בשווייץ... לעשות חוזה בין השווייץ ובין ארצות הברית (מתוך ידיעה ב"המליץ", שנה ראשונה גיליון 24 מיום " בניסן תרכ"א - 9 במרס 1861, עמ' 432).

בְּמֵרוֹצֵת הַזְּמַן (תרכ"ב)

"אם במרוצת מאות ואלפי שנים נשתנה (!) גיית האדם והצומח לטוב או לרע? אם במרוצת הזמן הלכה גייתם הלוך וגדול מעת לעת או הלוך וקטן? אם ברבות הימים היו הקופים לאנשים ועכברים לחפרפרות (ראטטען), או להפך? (שי אברמוביץ, תולדות הטבע, חלק ראשון, עמ' 37).

צַעֲדֵי עֶנֶק (תרל"ט)

"למורת רוח משנאינו ומשטינינו האומרים כי אפסה כל תקוה להשיג איזו תועלת משפתנו העבריה, יחרפה ויזילוח, אבל היא לא תגרע יקרתה, ובצעדי ענק תלך הלאה הלאה, כי רוח ה' דובר בה ומלתו על לשונה!" (מתוך הקדמת ד"ב בער נאטאנואהן לספרו של ריב"ל "תעודה בישראל", מהדורא תליתאה, ווארשא תרל"ט [1878], עמ' XII).

(תרנ"ג) "חכמת השיר והזמרה אשר מאז ומעולם היתה נחלת יעקב, ואף בימים הרעים לא הרף (!) ממנה, צעדה לפנים צעדי ענק במאה שנה האחרונות" (א"ל לוינסקי, מסע לארץ ישראל בשנת ת"ת, אודסה תרנ"ג, עמ' 25).

רואה חשבון (תקו לערך)

“צריך לבחור אנשים הגונים בכל עיר ועיר להיות משגיחים על העם לשמור את החוקים... וצריך ליתן להם מקצת התמנות הקהילה לצורך פרנסתם, כגון מכריו החוקים, נאמן הקהילה, רואה חשבון, גבאי ביקור חולים, מוכר רפואות ודיינות וכדומה” (מנדל לפין, ליקוטי פללים, סימן ז'. חיבור זה, שנכתב בשנת 1790 לערך ונשאר בכתב־יד, נתפרסם בידי נ״מ גלפר בספר היובל לכבוד אברהם וייס, ניו־יורק תשכ״ד, עמ' רפ״ז–ש״א).

(תק״ס לערך) “בסוף הוכרתי אני בעצמי להיות הרואה חשבונם ובדקתי בכתביהם” (זכרונות ר' דוב מפוליהוב [1723–1805], יוצאים לאור בפעם הראשונה מתוך כתב־יד... על ידי מ' ווישניצר, ברלין 1922, עמ' 73).

תְּעוּדַת בְּשׁוּל [=תעודת בגרות] (תרל״ח)

“הגני יושב ועוסק בשפת רומי ובכל הלמודים הנדרשים בהגימנאזיום, ועוד תקותי בי לעמוד על המבחן בעוד שנים או שלש שנים ולזכות לתעודת בישול attestat zrelos i, אעפ״י שאני עתה לומד זקן, לומד ומשכח” (איגרות מ־ל ליליינבלום אל ילג, מהדורת שלמה בריימן, תשכ״ח, עמ' 156; איגרת ל־ו מיום 23 באוקטובר תרל״ח [1877]).

תְּעוּדַת בְּגָרוּת (תרנ״ג)

“וכאשר בעזרת ה' יצאו מבית הספר הנורא הזה לחפשי ותעודת בגרות בידיהם” (א־ל לוינסקי, שם, עמ' 44).